

Nowe stanowiska widłaczka torfowego *Lycopodiella inundata* (L.) Holub na Równinie Opolskiej

KRZYSZTOF SPAŁEK

*Pracownia Geobotaniki i Ochrony Roślin, Katedra Biosystematyki
Uniwersytet Opolski
45-052 Opole, ul. Oleska 22
e-mail: kspalek@uni.opole.pl*

Widłaczek torfowy *Lycopodiella inundata* jest wieloletnią byliną z rodziny widłakowatych (Lycopodiaceae) o krótkiej, czołgającej się, nieco rozgałęzionej łodydze do około 10 cm długiej z 1, rzadziej 2 gałązkami wzniesionymi, na których szczycie znajduje się mało wyraźny kłos zarodnikowy (Dostał 1989, Oberdorfer 1994, Rutkowski 1998, Čeřovský, Vágenknecht 1999). Gatunek ten występuje zazwyczaj na torfowiskach przejściowych oraz, w ostatnim czasie coraz częściej, na wilgotnych piaskach w piaskowniach i na brzegach stawów hodowlanych (Dostał 1989, Oberdorfer 1994, Spałek 1995, 2003, Cieszko, Kucharczyk 1997, 1999, Cieszko 1998, Čeřovský, Vágenknecht 1999). Jest gatunkiem światłolubnym i bardzo słabym konkurencyjnie, przywiązany do otwartych siedlisk o niskiej roślinności, charakterystycznym zespołu *Rhynchosporium albae* (Oberdorfer 1994, Čeřovský, Vágenknecht 1999, Matuszkiewicz 2001).

Widłaczek torfowy to gatunek cyrkumpolarny o oceanicznym charakterze, rosnący w północnej części Ameryki, Japonii i na Azorach. W Europie przede wszystkim w jej północnej części, aż po Islandię i Wyspy Brytyjskie (Meusel i in. 1965). W Polsce spotykany jest na rozproszonych stanowiskach głównie w południowo-zachodniej, północnej i wschodniej części kraju (Zajac A., Zajac M. 2001). W skali kraju gatunek ten uznawany jest za narażony na wyginięcie – kategoria V (Zarzycki,

Ryc. 1. Widłaczek torfowy w nieczynnej piaskowni koło Biestrzynnika (21.VIII 2006 r.; fot. K. Spalek).

Fig. 1. *Lycopodiella inundata* in abandoned sand-pit near Biestrzynnik village (21 August 2006; photo by K. Spalek).

Szeląg 2006). Ze względu na rzadkość występowania na Śląsku Opolskim został zaliczony do gatunków zagrożonych – EN (Nowak i in. 2003). Jest również gatunkiem zagrożonym w Czechach (Čeřovský, Vágenknecht 1999, Procházka 2001) oraz narażonym na wymarcie w Niemczech (Korneck i in. 1996). Najpowaźniejszym zagrożeniem dla istnienia tego gatunku w Europie jest postępująca naturalna sukcesja roślinna w miejscach jego występowania (Spiess 1987, Čeřovský, Vágenknecht 1999).

Równina Opolska jest mezoregionem nale¿ącym do makroregionu Niziny Śląskiej (Kondracki 1998). Zajmuje część prawego dorzecza Odry. Pod względem administracyjnym badany obszar wchodzi obecnie w skład dwóch województw: opolskiego i śląskiego. Na Równinie Opolskiej widłaczek torfowy dotychczas został podany z 17 stanowisk: między Lublińcem a Tworogiem (Fiek 1881), z Pokoju, Brynicy, Kup, Potępy, między Zawadą a Węgrami (Fiek 1881, Schube 1903), Kotorza Wielkiego, Tworoga, Baków, Radawia, Lasowic Wielkich (Schube 1903), między Lublińcem a Rusinowicami (Celiński i in. 1976), Myśliny (Spałek 1995, 2003), między Biestrzynnikiem a Poliwodą, na południowy wschód od Lublińca, Drutarni (Spałek 2003) i Osowca (Kozak i in. 2005).

W trakcie badań geobotanicznych prowadzonych na obszarze Śląska w latach 2004–2007 znaleziono 3 nowe stanowiska widłaczka torfowego w siedliskach synantropijnych:

1. Biestrzynnik (woj. opolskie; kwadrat ATPOL CE97; 50°44'23" N, 18°14'15" E). Gatunek ten został stwierdzony w 2006 r. na piaszczystym, wilgotnym brzegu nieczynnej, zalanej wodą śródleśnej piaskowni znajdującej się 1 km na wschód od Biestrzynnika. Na powierzchni 20 m² rosło kilkadziesiąt osobników widłaczka torfowego (ryc. 1). Skład florystyczny zbiorowiska:

Data: 21.08.2006, powierzchnia 10 m², zwarcie warstwy b – +; zwarcie warstwy c – 15%. Warstwa b: wierzba iwa *Salix caprea* +; warstwa c: ***Lycopodiella inundata* 2**; sit rozpierschły *Juncus effusus* +; trzcina pospolita *Phragmites australis* +; sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* +.

2. Grodziec (woj. opolskie; kwadrat ATPOL CE98; 50°42'04" N, 18°16'98" E). Gatunek ten został stwierdzony w 2007 r. na

piaszczystym, wilgotnym brzegu czynnej, zalanej wodą piaskowni na południe od Grodźca. Na powierzchni 10 m² rosło kilkadziesiąt osobników widłaczka torfowego. Skład florystyczny zbiorowiska:

Data: 24.07.2007, powierzchnia 10 m², zwarcie warstwy c – 5%. Warstwa c: ***Lycopodiella inundata* 1**; uczepek trójlistkowy *Bidens tripartita* +; *Juncus effusus* +; *Phragmites australis* +.

3. Zbiornik Turawski (woj. opolskie; kwadrat ATPOL CE96; 50°44'15" N, 18°07'92" E). Gatunek ten został stwierdzony w 2004 r. na wilgotnym, piaszczystym, północnym brzegu Zbiornika Turawskiego w płacie zespołu ponikła igłowego *Eleocharitetum acicularis*. Na powierzchni 20 m² rosło kilkadziesiąt osobników widłaczka torfowego. Skład florystyczny zbiorowiska:

Data: 06.09.2004, powierzchnia 10 m², zwarcie warstwy c – 20%. Ch. *Eleocharitetum acicularis*: ponikło igłowe *Eleocharis acicularis* 2; gatunki towarzyszące: manna mielec *Glyceria maxima* +; ***Lycopodiella inundata* +**.

SUMMARY

Spalek K. New localities of *Lycopodiella inundata* (L.) Holub on the Równina Opolska Plain (SW Poland).

Chrońmy Przyrodę Ojczystą **64** (3): 76–81.

Lycopodiella inundata is considered as a vulnerable species in Poland and endangered in the Opole Silesia. Three new localities of this species were found during geobotanical investigations carried out in years 2004–2007. These localities are situated in anthropogenic habitats – in sand-pit near Biestrzynnik (square CE97 of the ATPOL grid; 50°44'23" N, 18°14'15" E), Grodziec (square CE98; 50°42'04" N, 18°16'98" E) and in dam reservoir Turawa (square CE96; 50°44'15" N, 18°07'92" E). At all these sites the populations of several dozen specimens were recorded on damp, sandy waterside.

PIŚMIENNICTWO

- Čeřovský J., Vágenknecht V. 1999. *Lycopodiella inundata* (L.) Holub. W: Čeřovský J., Feráková V., Holub J., Maglocký Š., Procházka F. (red.). Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR. Vol. 5. Vyšší rostliny. Příroda, Bratislava.
- Celiński F., Rostański K., Sendek A., Wika S., Cabała S. 1976. Nowe stanowiska rzadszych roślin naczyniowych na Górnym Śląsku i terenach przyległych. Cz. III. Zesz. Przyr. Opol. Tow. Przyj. Nauk 16: 15–31.
- Cieszko J. 1998. Dynamika populacji widłaczka torfowego *Lycopodiella inundata* (L.) Holub a warunki siedliskowe. W: Botanika polska u progu XXI wieku. Materiały sympozjum i obrad sekcji 51 Zjazdu Polskiego Towarzystwa Botanicznego, Gdańsk, 15–19 września.
- Cieszko J., Kucharczyk M. 1997. Nieczynne piaskownie jako wtórne siedliska występowania widłaczka torfowego *Lycopodiella inundata* (L.) Holub. W: Wika S. (red.). Roślinność obszarów piaszczystych. Wyd. Biol. i Ochr. Środ. UŚ, Zarząd Jurajskich Parków Krajobrazowych, Katowice – Dąbrowa Górnicza.
- Cieszko J., Kucharczyk M. 1999. Populacje widłaczka torfowego *Lycopodiella inundata* (L.) Holub na siedliskach antropogenicznych. Chrońmy Przyr. Ojcz. 55(2): 79–90.
- Dostál J. 1989. Nová květena ČSSR. 2. Academia, Praha.
- Fiek E. 1881. Flora von Schlesien. J.U. Kern's Verlag, Breslau.
- Kondracki J. 1998. Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa.
- Korneck D., Schnittler M., Vollmer I. 1996. Rote Liste der Farn- und Blütenpflanzen (Pteridophyta et Spermatophyta) Deutschlands. W: Ludwig G., Schnittler M. (red.). Rote Liste gefährdeter Pflanzen Deutschlands. Schr.-R. f. Vegetationskunde 28: 21–187.
- Kozak M., Nowak A., Olszanowska-Kuńska K. 2005. Materials to the distribution of threatened vascular plants in the Opole Silesia. Opole Scientific Society Nature Journal 38: 25–55.
- Matuszkiewicz W. 2001. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Vademecum Geobotanicum 3. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa,
- Meusel H., Jäger E., Weinert E. 1965. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora. VEB Gustaw Fischer Verlag, Jena.
- Nowak A., Nowak S., Spałek K. 2003. Red list of vascular plants of Opole Province. Opole Scientific Society Nature Journal 36: 5–20.

- Oberdorfer E. 1994. Pflanzensoziologische Exkursionsflora. 7 Auflage, Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
- Procházka F. (red.). 2001. Černý a červený seznam cévnatých rostlin České republiky (stav v roce 2000). Příroda 18: 1–166.
- Rutkowski L. 1998. Klucz do oznaczania roślin naczyniowych Polski niżowej. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Schube T. 1903. Die Verbreitung der Gefäßpflanzen in Schlesien, preussischen und österreichischen Anteils. Druck von R. Nischowsky, Breslau.
- Spałek K. 1995. Stanowisko widłaka torfowego *Lycopodiella inundata* w województwie opolskim. Chrońmy Przyr. Ojcz. 51(3): 106–107.
- Spałek K. 2003. Materiały do rozmieszczenia rzadkich i interesujących gatunków paprotników (Pteridophyta) na Równinie Opolskiej. Fragm. Flor. Geobot. Polonica 10: 209–220.
- Spiess R. 1987. Erhaltung, Wiederausbringung und Wiederausbreitung von seltenen und gefährdeten Pflanzenarten durch gärtnerische Vermehrung. Arch. Naturschutz Landsch. Forsch. 27(1): 51–56.
- Zajac A., Zajac M. (red.). 2001. Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Nakł. Prac. Chorol. Komp. Inst. Bot. UJ, Kraków.
- Zarzycki K., Szelaż Z. 2006. Czerwona lista roślin naczyniowych w Polsce. W: Mirek Z., Zarzycki K., Wojewoda W., Szelaż Z. (red.). Czerwona lista roślin i grzybów Polski. Inst. Bot. im. W. Szafera PAN, Kraków.